

REȚINEREA CA MĂSURĂ DE CONSTRÂNGERE CONTRAVENȚIONALĂ ȘI IMPACTUL SĂU ASUPRA DREPTURILOR OMULUI

DETENTION AS A CONTRAVENTIONAL CONSTRAINT MEASURE AND ITS IMPACT ON HUMAN RIGHTS

CZU: 342.97+351.9

Natalia CHIPER,
doctor în drept, avocat, lector superior,
Academia de Administrare Publică

Irina IACUB,
doctor în drept, avocat, conferențiar universitar interimar,
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

SUMMARY

The present study proposes a brief approach to detention as a contraventional constraint measure to elucidate its impact on human rights. The emphasis is on the essence of constraint, the particularities of detention as a measure of coercion and the impact of detention on human rights.

Keywords: *constraint, detention, human rights, freedom and security of the person, the restriction of human rights.*

REZUMAT

În studiul de față se propune abordarea succintă a reținerii ca măsură de constrângere contravențională în vederea elucidării impactului acesteia asupra drepturilor omului. Accentul este pus pe esența constrângerii, particularitățile reținerii ca măsură de constrângere și nemijlocit impactul reținerii asupra drepturilor omului.

Cuvinte-cheie: *constrângere, reținere, proces contravențional, drepturile omului, libertatea și siguranța persoanei, restrângerea drepturilor omului.*

Problema reținerii contravenționale și a impactului său asupra drepturilor omului, la etapa actuală, reprezintă un interes distinct, mai ales în contextul consolidării statului de drept în Republica Moldova și a procesului de integrare în spațiul valorilor europene.

O abordare complexă a acestei probleme implică tratarea cu necesitate, cel puțin, a următoarelor aspecte importante, pre-

cum: esența constrângerii, particularitățile reținerii contravenționale ca măsură de constrângere, impactul reținerii asupra drepturilor omului. Respectiv, în cele ce urmează le vom trata consecutiv.

Esența constrângerii. Dintotdeauna, o condiție indispensabilă existenței statului a fost supunerea indivizilor legilor, pentru aceasta fiind absolut necesar un sistem de

constrângere, care să asigure realizarea și respectarea ordinii. În acest sens, se susține că însăși apariția statului, în sensul modern al cuvântului, este legată de momentul în care acesta a concentrat în mâinile sale întreaga putere de constrângere [14, p. 120]. Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că „constrângerea” este definitorie pentru puterea de stat, deoarece în caz de dispariție a acesteia, ar dispărea și însuși statul [17, p. 4].

Vorbind despre însuși conținutul constrângerii, precizăm că în literatura de specialitate, acesteia i se recunoaște o dublă accepțiune [18, p. 128]:

- în sens *filozofic*, constrângerea presupune determinarea unei persoane la o anumită conduită pe care aceasta nu o dorește, conduită ce nu corespunde convingerilor sale;

- în sens *juridic*, constrângerea întruchiează o totalitate de măsuri psihice, fizice și materiale, prevăzute de lege, aplicate persoanelor ce nu respectă sau nu îndeplinesc cerințele legii.

Privind constrângerea ca o metodă de influențare a persoanei, precizăm că prin intermediul său cetățenii sunt determinați să se conformeze ordinii existente și să-și coordoneze conduita cu interesele generale ale societății [23, p. 17-18]. Desigur, o asemenea supunere a individului față de stat nu este benevolă, întrucât este determinată în mare parte de temerea de consecințele ce pot surveni în caz de încălcare a legii.

Așadar, constrângerea, ca metodă de organizare și de formare a conduitei sociale, poate fi apreciată ca: o presiune exercitată asupra individului, pentru a-l integra în societate și a conviețui în conformitate cu normele acesteia [5, p. 55]; o totalitate de măsuri și mijloace de influență directă sau indirectă asupra individului exprimată prin limitarea intenționată a libertății de acțiune și dezvoltare a acestuia [31, p. 81]. Evident, aplicarea acestor măsuri implică inevitabil existența unui mecanism statal bine orga-

nizat și dirijat, chemat să asigure realizarea constrângerii în caz de necesitate. De aici, practic, și derivă calificativul constrângerii de a fi o constrângere statală.

În ordinea dată de idei, constrângerea statală este definită ca „o metodă de conducere utilizată în scopul protecției intereselor individului, societății și statului, care rezidă în exercitarea unei influențe nemijlocite (prevăzută de lege) asupra conduitei subiectului de drept, independent de voința acestuia, de către organele competente, prin aplicarea într-o anumită formă procesuală a unor măsuri prevăzute de sancțiunea normei juridice urmate de survenirea unor consecințe nefavorabile personale, materiale, organizaționale sau de altă natură” [30, p. 22].

Într-o altă opinie, constrângerea statală este văzută ca un mijloc juridico-statal de protecție a relațiilor sociale din cadrul societății față de atentatele ilegale cu scopul prevenirii și excluderii amenințărilor și pericolelor pentru securitatea personală a cetățenilor, a persoanelor juridice, a societății și a statului în ansamblul său [26, p. 5]. De regulă, amenințările și pericolele în cauză reprezintă în esență abateri/încălcare de lege, interzise și pasibile de sancțiuni prevăzute de legislația statului.

În fine, trebuie să recunoaștem că chiar dacă scopul constrângerii privește protecția relațiilor sociale și a indivizilor, ceea ce, practic, justifică severitatea sa, totuși aplicarea acesteia trebuie să se încadreze în anumite limite legale. Acest moment reprezintă o particularitate distinctă a constrângerii ca instrument de conducere a unui stat de drept, întrucât doar astfel ea este în măsură să garanteze respectarea drepturilor și libertăților omului [9, p. 4], reprezentând și un mijloc eficient de asigurare a legalității și a ordinii de drept [25, p. 25-26] la nivelul societății.

Din cele menționate, se poate desprinde clar ideea că constrângerea poate fi *legală*

și *ilegală* [27, p. 4], exprimată prin abuzuri, ilegalități și lezări de drepturi. Cel mai grav e că în varianta sa ilegală, constrângerea poate degenera ușor în despotismul organelor de stat, fapt ce pune individul într-o stare neprotejată față de atotputernicia statului și a autorităților acestuia.

În raport cu varianta sa *ilegală*, constrângerea este *legală* atunci când forma și măsura acesteia sunt stabilite strict și concret de lege, iar aplicarea are loc exclusiv potrivit normelor procesuale. Cel mai important este ca legalitatea și temeinicia constrângerii să poată fi supusă controlului și contesta-tă în instanța de judecată [9, p. 6].

În acest sens, cercetătorii [29, p. 334] apreciază destul de just că caracterul legal al constrângerii este determinat de câteva momente importante, precum: reglementarea concretă a conținutului, limitelor și a condițiilor procesuale de aplicare; caracterul efectiv al drepturilor și obligațiilor reciproce ale subiecților raportului de constrângere; respectarea principiilor fundamentale ale dreptului în procesul aplicării.

Aceste momente permit a deduce că într-un stat de drept constrângerea poate și trebuie să fie aplicată doar sub formă de *raport juridic*, fapt ce-i garantează în majoritatea cazurilor legalitatea și utilitatea în ordonarea relațiilor sociale [3, p. 12]. Din perspectiva dată, se susține că constrângerea statală constituie un raport juridic cu caracter de protecție, care ia naștere între stat și individ în momentul în care ultimul comite un ilicit [4, p. 71].

Privind acest raport juridic prin prisma legalității, se poate susține că unul dintre principalele sale elemente este *temeiul* aplicării, care poate fi [25, p. 26]:

- *juridic* – prezența normelor juridice care prevăd posibilitatea aplicării constrângerii față de anumiți subiecți în cazuri concret stabilite de lege;

- *faptic* – adică însăși survenirea faptului prevăzut de lege ce a generat apariția

raportului juridic, care adesea se materializează sub forma comiterii de delikte și alte abateri [28, p. 24]);

- *formal* – presupune emiterea de către organul de stat competent (polițist, instanța de judecată, procuror etc.) a actului juridic prin care se dispune aplicarea constrângerii față de un subiect concret (în lipsa unor asemenea acte constrângerea nu poate fi aplicată, iar dacă este aplicată, ea va fi una ilegală).

Un alt element important al raportului juridic de constrângere este conținutul acestuia, altfel spus drepturile și obligațiile juridice ale subiecților. Subiecții activi ai acestui raport, competenți în materie de constrângere, dispun de dreptul și obligația de a aplica într-o formă procesuală stabilită de lege măsurile de constrângere față de subiecții pasivi. Ultimii, la rândul lor, sunt obligați a suporta privațiuni cu caracter fizic, material și organizațional, condiționate de măsurile coercitive la care sunt supuși. Totodată, ei dispun de drepturi care le oferă posibilitatea de a cere respectarea formelor procesuale de aplicare a măsurilor de constrângere și realizarea lor în regim de legalitate. În acest sens, investirea subiecților supuși constrângerii cu anumite drepturi și obligații demonstrează că statul ia sub protecția sa drepturile, libertățile și interesele legale ale cetățenilor [21, p. 62-65] și garantează aplicarea constrângerii în limitele stabilite de lege.

Prin urmare, datorită reglementării sale juridice, constrângerea statală, ca mijloc de asigurare a legalității și ordinii de drept în cadrul societății, dispune de următoarele particularități importante [27, p. 248-249; 10, p. 166]: 1) este precedată de săvârșirea unei fapte ilicite; 2) are caracter individual și se aplică subiectului de drept concret care a încălcat o anumită normă juridică; 3) se realizează prin intermediul actelor de aplicare a normelor de drept; 4) se aplică cu respectarea strictă a legii, a normelor speci-

ale care stabilesc măsurile de constrângere, condițiile, procedura aplicării lor și organele împuternicite să aplice aceste măsuri.

Generalizând, subliniem că în esența sa constrângerea presupune exercitarea unei influențe asupra unui individ concret cu scopul de a-l determina să acționeze potrivit voinței celui care constrânge. Din punct de vedere juridic, scopul constrângerii este de a reprimă conduita ilegală a individului și, eventual, a-l sancționa. Sub aspectul formei sale, constrângerea prezintă un proces de aplicare a dreptului, o activitate juridică concretă de aplicare a măsurilor de constrângere de către subiecții competenți ai statului. În ce privește asigurarea caracterului legal al constrângerii, aceasta implică reglementarea juridică a măsurilor concrete, a temeiurilor și condițiilor de aplicare, precum și realizarea constrângerii sub formă de raport juridic în conformitate strictă cu prevederile legii.

Reținerea ca măsură de constrângere procesuală. Inițial, vom preciza că mecanismul constrângerii statale cuprinde mai multe tipuri de măsuri, în funcție de scopul urmărit la aplicarea acestora. Printre acestea, cercetătorii enumeră [3, p. 47]:

- *măsuri de reprimare* a ilicitelor (de regulă, acestea presupun acțiuni fizice legale aplicate pentru încetarea conduitei devianțe, așa ca arestul, reținerea persoanei ce a încălcat ordinea etc.);

- *măsuri de prevenire* a faptelor ilegale și a altor acțiuni neconvenabile pentru societate și individ (prevenirea survenirii unor consecințe grave, de exemplu, prin evacuarea populației din regiunile afectate de calamități naturale etc.);

- *măsuri de răspundere juridică* care constau în aplicarea de sancțiuni față de persoana vinovată (precum, privarea de libertate, amenda etc.);

- *măsuri de restabilire a drepturilor* cetățeanului ce au fost încălcate (de exemplu, întoarcerea proprietății, restabilirea onoarei etc.).

Referindu-ne nemijlocit la *reținere*, în raport cu cele menționate, este clar că reprezintă o măsură de constrângere cu caracter preventiv, fiind proprie (din punctul de vedere al reglementărilor în vigoare) procesului penal și procesului contravențional.

În doctrină, *reținerea* este văzută ca o măsură procesuală de constrângere aplicată în cadrul procesului penal și contravențional, ce constă în privarea de libertate a persoanei bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni sau a unui delict contravențional pe o anumită perioadă de timp, în scopul asigurării ordinii și securității publice [1, p. 5]. Într-o altă opinie, se pune accentul pe faptul că reținerea ca măsură de constrângere se aplică până la luarea deciziei cu privire la aplicarea unei alte măsuri preventive, a unei sancțiuni sau a altor măsuri prevăzute de lege (de ex., expulzarea străinilor) [1, p. 5]. Deci sub acest aspect, aplicarea *reținerii* are rolul de a asigura buna desfășurare a procesului [19, p. 15] (penal sau contravențional).

Din aceste explicații date instituției *reținerii*, putem contura câteva particularități ce țin de esența acesteia:

- este o măsură procesuală de constrângere (nefiind o măsură de răspundere contravențională [12, p. 79]);

- constă în privarea de libertate a persoanei;

- durata privării este una determinată, de regulă, foarte scurtă;

- scopul aplicării rezidă în asigurarea ordinii și securității publice, dar și a unei desfășurări a procesului (penal sau contravențional).

Referitor la *privarea de libertate*, care ține de esența reținerii, precizăm că aceasta presupune orice situație în care o persoană nu poate să se deplaseze liber, fie ca rezultat al aplicării forței (de ex., închiderea într-o celulă etc.), fie datorită unei obligații legale de a se supune unor indicații făcute de un agent al legii (de ex., ordonarea de către un

polițist de a nu părăsi un loc sau de a merge într-un loc anume) [1, p. 5]. Într-o altă opinie, *privarea de libertate* se exprimă printr-o dispoziție dată de autorități de a restrânge spațial libertatea de mișcare a persoanei pe o perioadă determinată de timp necesară realizării scopului procesului penal sau contravențional [20, p. 368] (în ambele cazuri reținerea dispunând de un regim juridic distinct).

În opinia specialiștilor, reținerea ar trebui aplicată doar în cazurile în care nu suferă amânare și numai dacă sunt întrunite cumulativ două condiții [1, p. 10]:

(1) este necesară izolarea persoanei din motivul că ar putea săvârși alte infracțiuni / contravenții, s-ar putea ascunde sau ar putea împiedica într-un alt mod urmărirea penală/examinarea cauzei contravenționale;

(2) este imposibilă aplicarea imediată a măsurilor preventive (luarea deciziei privind aplicarea acestora).

Axându-ne în continuare, cu precădere pe reținerea ca măsură de constrângere procesual-contravențională, precizăm că aceasta vizează limitarea de scurtă durată a libertății de acțiune a persoanei, când acest lucru este necesar realizării scopului procedurii contravenționale [12, p. 79]. Important este că legiuitorul limitează strict durata reținerii, cazurile în care poate fi aplicată și organele competente.

Astfel, potrivit art. 435, alin. (1) din *Codul contravențional al Republicii Moldova* (în continuare CC al RM) [7], reținerea nu poate depăși 3 ore, cu excepția cazurilor prevăzute de lege (deci este o limitare de scurtă durată a libertății persoanei). Respectiv, alin. (2) al aceluiași articol stabilește în acest sens: reținerea poate fi aplicată pe un termen mai mare de 3 ore, cu autorizația judecătorului de instrucție, dar nu mai mult de 24 de ore:

a) până la examinarea cauzei contravenționale – persoanei suspectate de săvârșirea unei contravenții pentru care

sanctiunea prevede arestul contravențional;

b) pentru a identifica persoana și a clarifica circumstanțele contravenției – persoanelor care au încălcat regulile de ședere a cetățenilor străini și apatrizilor în Republica Moldova, regimul frontierei de stat sau regimul punctelor de trecere a frontierei de stat.

În context, reiterăm că autorizația judecătorului de instrucție în cazul reținerii contravenționale a devenit obligatorie datorită modificărilor și completărilor operate la Codul Contravențional al RM la finele anului 2016, până atunci fiind obligatorie în asemenea situații doar înștiințarea procurorului, ceea ce în opinia noastră reprezintă o fortificare a garanțiilor de respectare a drepturilor omului în cadrul procesului contravențional.

Referitor la cazurile în care poate fi aplicată, potrivit art. 433 din CC al RM, reținerea poate fi aplicată în scopul: curmării unei contravenții; stabilirii identității unei persoane; asigurării examinării la timp și corecte a cauzei contravenționale; garantării executării hotărârilor cu privire la cazul contravențional.

În concret, art. 433 din Cod stabilește că reținerea se aplică în cazul:

a) contravențiilor flagrante pentru care legea prevede sancțiunea arestului contravențional;

b) imposibilității identificării persoanei în a cărei privință este pornit un proces contravențional dacă au fost epuizate toate măsurile de identificare;

c) executării hotărârii instanței de judecată privind expulzarea persoanei;

d) încălcării regimului frontierei de stat, a regimului zonei de frontieră sau a regimului punctelor de trecere a frontierei de stat.

Pornind de la prevederile acestui articol din Cod, în coroborare cu celelalte norme contravenționale, putem constata că reținerea poate fi aplicată în cazul comiterii flagrante a următoarelor contravenții: *participarea la întrunire cu deținerea substanțelor explozive, a oricăror substanțe interzise sau*

a altor obiecte ce pot pune în pericol viața ori sănătatea oamenilor (art. 67, alin. 41); vătămarea integrității corporale (art. 78); violența în familie (art. 781); acte de persecuție (art. 782); conducerea vehiculului în stare de ebrietate produsă de alcool, predarea conducerii lui către o persoană care se află în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe (art. 233, alin. 3 și 4); încălcarea regulilor de traversare a liniei de cale ferată (art. 237); părăsirea locului în care s-a produs accidentul rutier (art. 243); împiedicarea activității în cadrul executării silite a obligației vamale (art. 2872, alin. 2); neexecutarea ordinului de restricție de urgență (art. 3181); încălcarea regulilor de aflare în custodie publică (art. 3341); ultragiurea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept, opunerea de rezistență (art. 353, alin. (2)).

Codul contravențional nu enumeră categoriile de persoane care pot fi reținute, însă din sensul art. 433 reiese că poate fi reținută doar persoana în privința căreia există o bănuială rezonabilă că a fost comisă o contravenție, deși Codul nu utilizează termenul de „bănuială rezonabilă”. Din dispozițiile art. 433 din CC al RM reiese că dacă nu este vorba de contravenții flagrante, o persoană poate fi reținută pentru identificarea sa doar dacă în privința sa a fost pornit proces contravențional. Specialiștii constată în acest sens imposibilitatea aplicării practice a unei asemenea norme. Sub aspect comparativ, în procedura penală o persoană poate fi reținută pentru o bănuială rezonabilă că a săvârșit infracțiunea, dacă nu i s-a putut constata identitatea. Din formularea normei contravenționale reiese că cerințele pentru reținerea unei persoane în cadrul procedurii contravenționale sunt mai dure decât cele din procedura penală. Astfel, se consideră că o persoană ar putea fi reținută și în procedura contravențională pentru o bănuială rezonabilă că a comis o contravenție dacă nu i s-a stabilit identitatea, fără a fi necesar să fi fost pornit procesul contra-

vențional până la aceasta. Important este ca procedura să fie respectată și asigurate toate drepturile persoanei reținute [1, p. 6].

În ceea ce privește minorii, pornind de la faptul că vârsta la care poate surveni răspunderea contravențională a fost modificată de la 16 la 18 ani (art. 16, alin. (1) CC al RM), evident că o asemenea problemă deja nu se mai pune. În cazul bănuirii unui minor cu vârsta de la 16 până la 18 ani de comiterea unei contravenții, acesta poate fi reținut doar pentru săvârșirea faptelor prevăzute la articolele expres stipulate în art. 16, alin. (2) CC al RM doar dacă sunt întrunite și celelalte condiții prevăzute de Cod [1, p. 6].

În concret, precizăm că persoana fizică cu vârsta între 16 și 18 ani este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea faptelor prevăzute la: art. 69, alin. (1), art. 78, 85, 87, art. 88, alin. (1), art. 89, art. 91, alin. (1), art. 104, 105, 203, art. 204, alin. (1), (2) și (3), art. 228–245, 336, 342, 352–357, 363, 365, art. 366, alin. (1), art. 367, 368, 370, art. 372, alin. (2). Prin urmare, această categorie de persoane poate fi reținută contravențional doar în caz de comitere flagrantă a contravențiilor prevăzute la: art. 78, art. 233, art. 237, art. 243 și art. 353.

După cum s-a menționat ceva mai sus, legiuitorul limitează strict nu doar durata reținerii contravenționale, dar și subiecții competenți să o aplice. Astfel, potrivit art. 433, alin. (2) din CC al RM, reținerea poate fi aplicată de către: poliție; Poliția de frontieră, în cauzele de încălcare a regimului de frontieră sau a regimului punctelor de trecere a frontierei de stat; Serviciul vamal, în cazul contravențiilor ce țin de competența lui.

Prin urmare, niciun alt subiect implicat în procesul contravențional nu este în drept să aplice o asemenea măsură de constrângere. Acest moment este important, întrucât reținerea ca măsură de asigurare a procedurii contravenționale trebuie aplicată numai în cazuri excepționale. Justificarea rezidă în faptul că aplicarea reținerii conduce, în prin-

cipal, la atingerea unui drept fundamental – libertatea și inviolabilitatea persoanei, garantat de Constituție (în art. 25) [8]. Iată de ce, respectarea procedurii și a condițiilor prevăzute de lege este fundamentală pentru asigurarea legalității aplicării reținerii ca măsură procesuală de constrângere.

Impactul reținerii contravenționale asupra drepturilor omului. După cum am constatat anterior, constrângerea este un element necesar în mecanismul reglementării juridice. Ea reprezintă influența psihologică, materială și fizică exercitată de organele și persoanele competente asupra persoanelor cu scopul de a impune să acționeze potrivit voinței și intereselor statului, asigurându-se, astfel, o anumită ordine în relațiile sociale. Dincolo de aceasta, trebuie să recunoaștem că constrângerea este un mijloc dur de influențare socială, prin ea atentându-se la libertatea omului, acesta fiind plasat într-o situație în care nu are de ales decât varianta propusă (impusă) de autorități [32, p. 133].

În opinia justă a prof. V. Guțuleac, orice constrângere de stat este o armă puternică, deoarece ea limitează, într-un fel sau altul, libertatea celor față de care se aplică, atinge substanțial drepturile și interesele sale. De aceea, ea poate fi aplicată doar acolo și în momentul în care este cu adevărat necesară [15, p. 72].

Respectiv, în contextul necesității recurgerii la constrângere și la intermedierea juridică a acesteia, este importantă respectarea economiei potențialului coercitiv, întrucât aplicarea excesivă a măsurilor de constrângere poate genera serioase probleme sociale, care pot afecta nu numai cetățenii în particular, ci și statul și întreaga societate [3, p. 60]. În cele din urmă, aceasta poate duce la subminarea credinței în drept ca valoare socială.

Deci o constrângere juridică aplicată de către stat în mod excesiv, care n-ar ține seama de importanța valorii sociale ocrotite, nu și-ar putea îndeplini funcțiile de prevenție

generală și specială, dimpotrivă, ar determina un sentiment de nemulțumire generală și, în același timp, nu ar putea realiza nici scopul prevenției speciale, întrucât ar genera în conștiința indivizilor un sentiment de frustrare și revoltă împotriva excesului de represiune [2, p. 56]. Din aceste considerente, constrângerea juridică trebuie să presupună măsuri și sancțiuni proporționale în așa fel încât, pe de o parte, să creeze factori inhibitori necesari în conștiința celor, care ar încerca să încalce legea, iar pe de altă parte, să întărească sentimentul de securitate la ceilalți, inspirându-le convingerea că legea, statul îi ocrotește și că nu ar trebui să apeleze la căi ilegale cu scopul de a-și face singuri dreptate [3, p. 60].

Referindu-ne nemijlocit la activitatea procesuală de constrângere, precizăm că pe parcursul desfășurării acțiunilor procesuale are loc o reducere considerabilă a drepturilor persoanei, limitarea acestora prin stabilirea anumitor condiții, modificarea lor în comparație cu drepturile altor persoane neimplicate în proces. Pe cale de consecință, persoana nu poate să dispună în măsură deplină de sine însăși sau de bunurile aflate în proprietatea sa, ori suportă alte incomodități în legătură cu schimbarea volumului drepturilor sale [6, p. 351].

La acest capitol, în doctrină, se precizează că activitatea procesuală ce implică restrângerea drepturilor este o *constrângere juridică procesuală*. În acest sens, teoreticienii susțin că măsurile de constrângere sunt asemenea măsuri care prin conținutul lor obiectiv reprezintă *restrângeri de drepturi*, adică privări de natură personală, patrimonială sau organizațională [3, p. 69]. Bunăoară, în doctrina rusă se apreciază că este imposibil ca, fiind supus unei măsuri de constrângere, persoana să poată dispune și în continuare, după propria voință, de drepturile și libertatea acțiunilor sale. Astfel, dacă persoanei nu-i sunt provocate anume inconveniențe, deja nu se poate vorbi de

constrângere, ci de convingere. Pe de altă parte, se conchide că este imposibil de a restrânge persoana în drepturile sale fără a o constrânge [24, p. 47].

Din perspectiva acestor idei, susținem cercetătorii care consideră că într-o societate democratică constrângerea juridică poate și trebuie să fie înțeleasă și aplicată doar ca un *raport de restrângere a drepturilor și libertăților omului*, consacrate și garantate de Constituție. Acest moment, la rândul său, presupune necesitatea stringentă a respectării cu strictețe a tuturor cerințelor și condițiilor prestabilite de lege în domeniu [3, p. 81], inclusiv constituționale.

În ce privește *reținerea* ca măsură procesuală de constrângere, impactul său asupra drepturilor omului este unul esențial (și nu doar atunci când este aplicată ilegal [16, p. 208]). Aceasta deoarece în pofida perioadei scurte pentru care se aplică (72 ore în cauze penale și de la 3 la 24 ore în cauze contravenționale), reținerea este una dintre cele mai severe măsuri de constrângere procesuală. Severitatea se exprimă, în primul rând, prin faptul că persoana reținută este lipsită de libertatea de mișcare, de posibilitatea de a comunica cu alte persoane, de a dispune de bunurile sale, este afectată inviolabilitatea fizică și psihică, persoana suportând și alte incomodități legate de intervenția în ritmul obișnuit al vieții sale cotidiene. În al doilea rând, cel mai grav este că asemenea limitări i se aduc persoanei înainte de a fi constatată și demonstrată vinovăția sa în comiterea faptei de care este bănuită, moment destul de relevant, mai ales, în cazul în care sunt reținute persoane din eroare, în rezultatul unor confuzii.

Principalul drept fundamental al omului afectat de această măsură de constrângere este *dreptul la libertate și siguranță personală*. Nefiind unul absolut potrivit Constituției, acest drept poate fi restrâns de către autoritățile statului (care au dreptul de a priva persoanele de libertate) în modul și în cazu-

rile stabilite de lege, cu respectarea garanțiilor legale prevăzute pentru privarea de libertate [13, p. 9-10].

Dincolo de acest moment, totuși o importanță distinctă o are impactul psihologic al reținerii ca măsură de constrângere. Vom preciza că, cu siguranță, cea mai stresantă este reținerea persoanei bănuite de comiterea unei infracțiuni, întrucât nu se compară cu situația în care ești bănuit de comiterea unei contravenții, mai ales cunoscută fiind sancțiunea eventuală ce poate fi aplicată. Pe de altă parte, severitatea acestei măsuri este determinată și de durata pentru care poate fi aplicată – până la 72 de ore. Astfel, persoana reținută, de regulă, câteva zile și nopți se află într-o stare de stres, generată de schimbarea bruscă a situației sale, care poate să genereze ideea că nu există nicio ieșire din ea, nu are niciun rost apărarea chiar și în cazul persoanelor nevinovate și poate să servească drept cauză și motiv al autoincriminării [22, p. 44].

Spre deosebire de reținerea procesual-penală, reținerea în cadrul procesului contravențional (reținerea contravențională), după cum s-a menționat supra, constă în limitarea forțată pe o perioadă scurtă de timp a libertății acțiunilor și deplasării persoanei. Reținerea poate să se exprime fie în limitarea libertății de deplasare a persoanei, în reținerea sa forțată la locul incidentului pentru timpul acordat de lege în vederea clarificării situației la fața locului, fie în aducerea contravenientului la secția de poliție și reținerea ulterioară a acestuia. Potrivit specialiștilor, această formă de reținere atinge mai mult onoarea, demnitatea și libertatea omului, fapt ce nu exclude necesitatea respectării legalității, a ordinii, condițiilor și limitelor aplicării sale, precum și necesitatea unui tratament corect cu respectarea demnității persoanei [11, p. 158-160].

Cel mai grav e că reținerea adesea este combinată cu alte măsuri de constrângere, cum ar fi examinarea corporală. Și mai frec-

vent în momentul reținerii persoanei este aplicată forța fizică, fiindu-i, astfel, afectată și integritatea fizică. În cazul în care o asemenea măsură este aplicată față de o persoană din eroare, când bănuiala s-a dovedit a fi nejustificată, prin reținere se umilește demnitatea persoanei în cauză [3, p. 100].

Pe de altă parte, specialiștii susțin că abuzurile din partea poliției pot avea loc din mai multe cauze, mai ales că exercitarea proporțională a autorității/puterii este o sarcină deloc ușoară. Încălările drepturilor omului pot rezulta din evaluarea inexactă a unei anumite situații de fapt sau când ofițerul de poliție se folosește de poziția sa și de vulnerabilitatea persoanei deținute pentru a o intimida, obține informații sau pentru alte cauze. Abuzurile pot avea loc și din cauza unei culturi a impunității, când polițistul știe că nu va fi sancționat pentru abaterile sale [1, p. 10].

Riscurile de abuz din partea poliției sunt cele mai mari la etapa incipientă a reținerii și detenției în custodia poliției, atunci când persoanele sunt cele mai vulnerabile și când ofițerii de poliție se află sub presiunea de a colecta cât mai multă informație de la persoanele reținute.

În general, trebuie să recunoaștem, orice privare de libertate plasează persoana într-o poziție vulnerabilă și o expune di-

feritelor riscuri (tortură, pedeapsă crudă, tratament degradant sau inuman), care pot avea consecințe psihice și fizice grave, inclusiv de lungă durată. Persoanele private de libertate, aflându-se, astfel, complet în controlul autorităților, sunt cele mai vulnerabile și mai expuse riscului de abuz din partea puterii de stat. Din această cauză, responsabilitatea statului și a agenților săi este extrem de mare. Judecătorii, procurorii și colaboratorii organelor de drept au obligația de a nu ignora legile, tocmai pentru a nu lipsi garantarea libertății de esența sa și de a asigura ca orice detenție/reținere să fie una excepțională, în limitele legii, justificată în mod obiectiv și să nu depășească strictul necesar [3, p. 121].

Generalizând, conchidem că *reținerea* constituie o măsură de constrângere ce implică un risc sporit de depășire a limitelor necesare pentru exercitarea acesteia. Deci este o măsură care poate trece foarte ușor din una de restrângere a drepturilor omului în una de încălcare a acestora. Din acest punct de vedere, este deosebit de important ca mecanismul acestei măsuri de constrângere să conțină garanții și instrumente eficiente de prevenire a lezării drepturilor omului, de sancționare a acestora, precum și de restabilire a drepturilor omului astfel încălcate.

BIBLIOGRAFIE

1. Cercetare cu privire la instituția reținerii în Republica Moldova. Grupul Analitic pentru Justiția Penală Fundația Soros-Moldova. Chișinău: Cartier, 2011, 36 p.
2. Chetruș U. Constituționalizarea și instituționalizarea principiilor de garantare a protecției drepturilor omului la aplicarea constrângerii juridice în lumina integrării europene. În: Probleme actuale ale legislației naționale în contextul procesului integraționist european, Materiale ale conferinței internaționale științifico-practice. Chișinău: CEP USM, 2008.
3. Chetruș U. Garantarea drepturilor și libertăților constituționale în procesul aplicării măsurilor de constrângere juridică. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2013.
4. Chetruș U. Rolul aplicării constrângerii juridice în asigurarea ordinii de drept și a legislației în vigoare. În: „Revista Națională de Drept”, 2007, nr. 11.
5. Chetruș U. Rolul statului în înfăptuirea constrângerii juridice. În: „Legea și Viața”, 2006, nr. 10.
6. Chetruș U. Restrângerea drepturilor și libertăților omului – esență și formă de ex-

primare a constrângerii juridice într-un stat de drept. În: Respectarea drepturilor omului – condiție principală în edificarea statului de drept în Republica Moldova. Materialele conferinței științifico-practice internaționale (17 septembrie 2010, mun. Bălți). Chișinău, 2010, p. 341-351.

7. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 3-6 din 16.01.2009.

8. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr. 1 (cu modificările ulterioare).

9. Costachi Gh., Chetruș U. Rolul dreptului în intermedierea constrângerii exercitate de către stat. În: „Legea și Viața”, 2013, nr. 4, p. 4-9.

10. Danilov A. Constrângerea ca metodă de dirijare în stat. Clasificarea măsurilor de constrângere aplicate în domeniul asigurării ordinii de drept. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Ediția a IV-a, 2003, p. 165-171.

11. Dimin V. Particularitățile reținerii administrative în contextul respectării drepturilor omului. În: Problemele actuale de prevenire și combatere a criminalității: Anuar științific, Ediția a 8-a. Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2008, p. 158-164.

12. Furdui S. Procedura în cazurile cu privire la contravențiile administrative. Chișinău, 2002, 200 p.

13. Ghid practic de monitorizare a respectării drepturilor persoanei reținute / Proiectul operațional „Garanții procesuale la etapa urmăririi penale”. Chișinău: Epigraf, 2001, 80 p.

14. Gicquel J. A. Droit constitutionnel et institutions politiques. 14-e edition. Paris: Dalloz, 1995, 806 p.

15. Guțuleac V. Drept contravențional. Chișinău: ULIM, 2006, 270 p.

16. Lungu V., Iașco L. Locul și rolul reținerii bănuțului în sistemul măsurilor procesuale de constrângere: aspecte naționale și internaționale. În: Anuar științific, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova. Chișinău: IRIM, 2011, p. 208-215.

17. Muraru I., Tănăsescu E. S. Drept constituțional și instituții politice. Ediția 12, Vol. II. București: C.H. Beck, 2006, 280 p.

18. Orlov M., Belecciu Șt. Drept administrativ (pentru uzul studenților). Chișinău: Elena-V.I., 2005, 270 p.

19. Osoianu T., Vidaicu M. Reținerea persoanei de către poliție. Concluziile unei cercetări. Chișinău: Cartier Juridic, 2015, 368 p.

20. Tulbure A. C. Arestarea preventivă și reținerea, excepții la dreptul la libertate. În: Anales Universitatis APULENSIS - Series Juriprdentia, 2007, nr. 10, p. 367-369.

21. Zubco V., Chetruș U. Reflecții asupra esenței și particularităților constrângerii juridico-statale. În: „Revista Națională de Drept”, 2010, nr. 5-6, p. 62-65.

22. Безлепкин Б. Т. Судебно-правовая защита прав и свобод граждан в отношениях с государственными органами и должностными лицами. Москва: ЮрЛитИнфоР, 1997, 128 p.

23. Берекашвили Л. Ш. Обеспечение прав человека и законности в деятельности правоохранительных органов. Учебное пособие. Москва, 2000, 164 p.

24. Васильева Е. Г. Проблемы ограничения неприкосновенности личности в уголовном процессе. Диссертация канд. юрид. наук. Москва, 2003, 193 p.

25. Вершинина С. И. О теории принуждения в правовой науке. В: Вектор науки ТГУ, 2009, №2 (5), p. 25-30.

26. Глаголев П. В. Юридическая ответственность в системе мер государственного принуждения: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 2007, 25 р.

27. Гуцуляк В., Захария Ш. Правовое принуждение как метод деятельности органов публичного управления в сфере обеспечения правопорядка (окончание). В: „Закон и Жизнь”, 2008, nr. 5, р. 4-12.

28. Жумагулов М. И. О сущности и понятии административно-правового принуждения. В: „Государство и право”, 2006, № 10, р. 22-30.

29. Макарейко Н. В. Право и принуждение: к вопросу о взаимосвязи. В: Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия: Право, 2003, № 2, р. 329-337.

30. Нохрин Д. Г. Государственное принуждение в гражданском судопроизводстве. Москва: Волтерс Клувер, 2009, 256 р.

31. Пую Ю. В. Государственное и общественное манипулирование: убеждение и принуждение? В: „Философия права”, 2009, № 5, р. 78-82.

32. Теория государства и права. Под ред. проф. В. М. Корельского и проф. В. Д. Перевалова. Москва: НОРМА-ИНФРА, 1998, 570 р.

Prezentat: 12 februarie 2018.

E-mail: narale@yandex.com